

1.5. Vymezení termínu operační umění

Co se píše o operačním umění v různé literatuře. Například Vojenský terminologický slovník Vševojsk - 52-1 z roku 1966 uvádí: "**Operační umění je součástí vojenského umění, zabývá se vypracováním teorie i praxí přípravy a vedení frontových a armádních operací**" [12].

V Sovětské vojenské encyklopedii z roku 1978 je pod heslem **operační umění** (operavtinoje iskustvo) uvedeno... "**podstatná součást vojenského umění, zahrnující teorii a praxi přípravy a vedení společných a samostatných operací (bojové činnosti) svazy druhů ozbrojených sil**" [13]. Následuje podrobné objasňování tohoto termínu a jeho historického vývoje. Je zde i zmínka o operacích německé, americké a britské armády za druhé světové války. Na závěr se konstatuje, že ve vojenské teorii kapitalistických států (dobové označení) se **termín operační umění nepoužívá**, ale přípravě a vedení bojové činnosti **svazů druhů ozbrojených sil** je věnována **velká pozornost**.

V materiálu s názvem Vševojsková operační a taktická terminologie 1. díl s označením NN 01 0101 z roku 1983 je uvedeno: „**Operační umění je součást vojenského umění. Zabývá se vypracováním teorie a praxe (i) přípravy a vedení společných i samostatných operací, operačních svazů, druhů ozbrojených sil, činností operačních velitelských stupňů při velení vojskům na válčišti, hodnocením a využitím morálně-politického faktoru při přípravě, vedení a všestranném zabezpečení operací k uskutečnění operačních (strategických) cílů**" [14]. Vychází z požadavků vojenské strategie, zabývá se koncepcí a koordinací boje v zájmu operace, je spojovacím článkem mezi vojenskou strategií a taktikou

Obdobně vymezuje operační umění i Stručný slovník vojenství z roku 1984 viz heslo operační umění.

Jaké závěry lze učinit z uvedených vymezení operačního umění používaných v uplynulých 40. letech:

- operační umění se zabývá teorií a praxí operací,
- týká se určitého konkrétního stupně organizace vojenských sil a to operačního,
- termín při stabilitě svého obsahu prošel určitým spíše menším vývojem,
- vymezuje chápání operačního umění v armádách zemí bývalé Varšavské smlouvy, kde mělo vedoucí roli vojenské umění rozvíjené v bývalém Sovětském svazu,
- týkalo se toho co se dnes nazývá bojové operace, tedy použití vojenských sil k boji s nepřítelem,
- neobsahují změny, ke kterým došlo v 90. letech minulého století v použití vojenských sil to je i k činnostem jiným než prioritně válečným,
- může toto vymezení operačního umění postačovat i na počátku 21. století?

Doposud je k dispozici stále ještě málo odborných vojenských materiálů, které by umožňovaly poznat jak se vyvíjel a jaký je současný stav použití tohoto termínu v armádách západoevropských zemí a USA. Například již zmiňovaná publikace NATO [6] a předpis bundeswehru [7] tento termín neuvádí. Jedná se však o materiály pragmaticky zaměřené neobsahující celou bohatost teorie rozvíjené po dlouhou dobu.

V materiálu Malá encyklopedie vojenské strategie, který vznikl jako překlad některých termínů z francouzského originálu Dictionnaire de stratégie militaire* se při objasňování struktury úrovní strategie píše o **operačním umění nebo o operační strategii**. O ní je dále uvedeno:

"**operační strategie se zabývá použitím sil dodaných k dispozici vývojovou strategií¹. V širším významu je jejím úkolem formulovat, připravit a řídit použití existujících sil. Může být v užším smyslu chápána také tak, že jejím účelem je řízení a koordinace velkých ozbrojených uskupení ve stanovené geografické oblasti, což jí staví přímo nad taktiku**" [18].

V nejnovějších aliančních materiálech například v publikaci Spojenecká společná operační doktrína z roku 1999 je termín operační umění (operational art) uveden ve slovníku mezi jinými důležitými termíny. V kapitole 2, části 4. se píše o konceptu operačního umění a poněkud z nejasných důvodů se uvádí "pro účely této publikace", což by mohlo znamenat, že v jiných případech to neplatí. Tento koncept operačního umění je vymezen jako: "**dovedné používání vojenských sil k dosahování strategických a nebo operačních cílů prostřednictvím návrhu, organizace, integrace a provedení strategií, vojenských tažení, velkých operací a bitev na válčišti**" [19].

Dále se v tomto díle píše, že operační umění převádí strategické cíle na operační plán, který spojuje a integruje taktické boje a střetnutí k dosažení strategických cílů. **Žádná zvláštní úroveň velení se nezabývá pouze operačním uměním**. Ve svém nejjednodušším vyjádření operační umění určuje kdy, kde a k jakému účelu budou ozbrojené síly vést operace.

I přes poněkud méně srozumitelný překlad lze konstatovat částečnou shodnost ve vymezení toho jak je chápáno operační umění, ale i zásadní odlišnost s tím co je uvedeno v předcházejících částech studie. Odlišnost v tom, že operační umění je aplikováno jakoby na celé spektrum použití vojenských sil, na všechny organizační řídicí struktury. V tom smyslu jak je používán v podmínkách AČR termín vojenské umění.

Zajímavé informace jsou o operačním umění uvedeny v Doktríně pozemních sil nizozemské armády. V ní se píše o **operační strategii** a **operačním umění** jako o dvou samostatných kategoriích, které však spolu úzce souvisí. **Operační strategie**, která je podřízena vojenské strategii zahrnuje: "**plánování a vedení společných tažení a velkých operací s cílem dosáhnout vojensko-strategických cílů stanovených ve strategické směrnicí**" [20].

O **operačním umění** je uvedeno: "**kromě toho, že se jedná o vědu, je řízení operací na operačním stupni do značné míry uměním**" [20]. Dále se uvádí, že velitel operace „**používá operační umění při přeměně strategických cílů na proveditelný plán**" [20].

Obdobně je operační umění vymezeno v alianční publikaci Spojenecká společná operační doktrína.

Operační umění je chápáno jako schopnost (velitelů, příslušníků operačních štábů) uplatňovat operační strategii v praxi a to je záležitost nejen ovládnutí více či méně přesně koncipované nauky, ale schopností přesahujících jen chladný rozum.

Operační umění, tak jak je chápáno v Armádě České republiky představuje **jednotu teorie jako nauky o operacích a praxe** neboli **vedení** (uskutečnění) těchto **operací**. Slovní spojení operační umění v celku dokonale vystihuje to, o co se jedná. Není to jen teorie jako systém principů, zobecněných zkušeností, kalkulací a následně určitá činnost uskupení vojenských sil (operace), ale současně umění projevující v myšlení a schopnosti velet a řídit. Tato schopnost se nazývá **operačním myšlením**, které se odlišuje od myšlení a tedy uvádění teorie do praxe například na taktických stupních velení a tedy od taktického myšlení.

Operační myšlení, které se stává u význačných velitelů uměním se vyznačuje koncepčností a systematičností, schopností předvídat, intuicí, určitou mírou rizika, schopností zobecňování velkého množství údajů a výběru podstatných skutečností z velkého množství možností. Musí se brát v úvahu větší dimenze prostoru, času a tím i jiný rozměr dynamiky činnosti vojsk (včetně protivníka) než při uplatňování teorie na taktickém stupni velení a organizace vojsk. Operační

¹ **Poznámka:** Vývojová strategie neboli strategie prostředků poskytuje nástroj, který v sobě integruje všechny činnosti související s vytvořením jaderných a klasických arsenálů a řeší mezi jinými také problémy logistiky.

myšlení se dotýká velkého množství osob, použití rozsáhlých zbrojních arsenálů a využití značných materiálních prostředků.

Je uměním si představit výsledky operace, formulovat požadavky na síly a prostředky, stanovit jim reálné úkoly a řídit je při uskutečňování časově a prostorově vzdálených cílů a to vše v dynamice harmonizovat..

Dosažení stavu umění při uplatňování teorie vyžaduje přirozený intelekt, operační talent, značné životní i odborné zkušenosti a neustálé osvojování nových poznatků.

Projevuje se i ve zvláštní schopnosti velet podřízeným, kdy vedle jasně stanovených úkolů musí být ponechán dostatečný „prostor“ pro uplatnění jejich znalostí teorie taktiky, pro určitou volnost jednání při plnění taktických úkolů jako předpokladu dosažení operačních úkolů a cíle operace. Samozřejmostí tohoto umění je tvůrčí uplatňování teorie, hledání originálních řešení oproštěných od stereotypu a šablon.

Tato konstatování jsou založena na řešení dlouhého sporu jak vůbec chápat teorii války a činnost spojenou s velením (řízením vojsk) zda je to spíše věda nebo umění. Tuto otázku si klade například C. von Clausewitz ve svém díle O válce ve druhé knize O teorii války ve třetí kapitole, která má název **Válečné umění nebo válečná věda**. K nejznámějším dílům A. H. Jominiho, generála ruské armády švýcarského původu, patří **Přehled vojenského umění**. A bylo by možno uvést i další díla v nichž je tato otázka nastolena.

Komu je určeno operační umění, operační strategie, operační doktrína?

V minulosti a v podmínkách naší armády to bylo pro přesně stanovené operační stupně velení pro operační svazy jako byl front, armáda, armádní sbor respektive pro velitele a příslušníky operačních štábů. To je vyjádřeno i v příslušných vymezeních operačního umění.

V dokumentech armád aliance je toto určení směřováno poněkud obecněji na tzv. **operační úroveň války**. Tou se rozumí ta část války „na které jsou plánována a řízena vojenská tažení nebo operace mající dlouhodobý charakter se zaměřením na splnění strategických cílů v rámci válčičtější nebo v operačním prostoru“ [6]. Operační úroveň je pojátkem mezi vojensko-strategickými cíli a zasazením jednotek taktického stupně na válčičtější nebo v krizové oblasti.² Operační úroveň války může mít několik stupňů velení.

Hlavní úkoly operační úrovně války (lepší by bylo vyjádření operačních stupňů velení) jsou:

- příprava a řízení operace,
- transformace operačních cílů a úkolů do konkrétních bojových úkolů pro taktickou úroveň války,
- rozhodování o postupu dosažení operačních cílů,
- přidělování sil a zdrojů (prostředků) podřízeným velitelům,
- sladování činností druhů vojenských sil při přípravě a vedení operace,
- zajišťování logistiky pro podporu operace,
- kontrola a hodnocení činnosti sil na taktické úrovni,

² Poznámka:

Strategická úroveň války

Úroveň války, na které stát, nebo skupina států stanovuje národní a mezinárodní bezpečnostní cíle a pro jejich dosažení využívá všech prostředků státu, včetně vojenských.

Taktická úroveň války

Úroveň války na které je boj a činnost plánována a prováděny pro splnění vojenských cílů stanovených pro útvary a jednotky taktického stupně.

- plnění dalších úkolů.

Operační umění jak vyplývá z jeho vymezení je součástí širšího celku, který je označován jako vojenské umění. Je vymezováno přibližně stejně v materiálech [3], [4], [5]. Například v materiálu [3] je uvedeno že, **"vojenské umění je základní a nejdůležitější součástí vojenské vědy. Zabývá se zkoumáním zákonitostí ve způsobu vedení boje, operace a války v celku. Zahrnuje strategii, operační umění a taktiku"**. Poslední věta se opakuje ve všech dalších vymezeních. Operační umění je tedy "střední částí" vojenského umění a tvoří spojnici mezi strategií a taktikou. Existuje vztah strategie - operační umění - taktika. Má svou specifickou podobu v teorii a praxi. I přes relativní samostatnost všech součástí jsou spojeny vazbami vzájemného respektování zkušeností, poznatků, principů a teorií.

V praxi je vztah mezi strategickým stupněm operačními stupni a taktickými stupni organizace vojsk jednoznačný a je vyjádřen více či méně přesnými organizačními řády velitelství a štábů nebo povinnostmi velitelů. Nejznámější je vztah nadřazenosti stupně vyššího stupni nižšímu s právem stanovovat úkoly a vyžadovat jejich plnění. To se vyjadřuje lapidárním termínem, že **nadřazený plní úkoly prostřednictvím podřízeného** a proto mu k tomu musí vytvářet co nejlepší podmínky.

Existuje však i vztah opačný vyjadřující nutnost respektovat výsledky plnění stanovených úkolů taktického stupně stupněm operačním a jeho výsledky stupněm strategickým.

Dělení jak teorie tak praxe má jen omezený význam a nemá smysl vytyčovat nějaké dělicí linie. Větší význam jak dělení má hledání styčných ploch a chápání všech dílčích teorií v jednotě. Spíše jak o dělicích liniích má smysl uvažovat o vzájemném průniku poznatků v oblasti teorie.

Historie vzniku operačního umění

Operační umění stejně jako operace má svou historii. V chápání operačního umění a operace existuje jednota daná tím, že operace je hlavní a podstatnou součástí operačního umění. I když lze předpokládat, určitou prioritu existence termínu operace před operačním uměním.

V celku známý je vznik teorie operačního umění v bývalém Sovětském svazu k čemuž lze nalézt informace v dílech [13] a [23]. Následně se potom operační umění rozvíjí v dalších letech a jeho rozvoj lze sledovat v dalších dílech.

Například v Sovětské vojenské encyklopedii, ale i v dalších materiálech majících zřejmě základ v teorii vojenského umění pocházející z bývalého Sovětského svazu se píše o neexistenci operačního umění v kapitalistických armádách. Kde se vojenské umění dělilo na dvě části a to strategii a taktiku. Jedná se o to, zda termín operační umění nebyl v armádách zemí západní Evropy a USA jen nahrazen jiným termínem jako je operační strategie nebo operační doktrína. Kdy vše to, co bylo spojeno s operacemi, bylo zastřešeno jiným názvem. Protože termín operace byl používán běžně, stejně jako termín velká operace nebo jen operace pro činnost takových celků jako byla armáda, polní armáda, skupina armád a jiné podobné celky, které ke své činnosti měly rozpracováváno teorii v podmínkách armády doktrínu. Tuto nejasnost lze zřejmě přičíst na vrub hlubší neznalosti teorie použití vojsk v zemích západní Evropy a USA. Stále ještě není dostatek informací o tom jak je vlastně chápáno operační umění ve vyspělých armádách západní Evropy a USA.

Závěr

Přesné vymezení termínu vojenská operace i dalších termínů, které s tím souvisí má zásadní význam pro zkoumání operací, především pochopení jejich obsahu a vztahu k jiným termínům vojenské teorie. Jedná se o termín dynamicky se vyvíjející, který pod působením

nejrůznějších faktorů bude dále prodělávat určitý vývoj a není vyloučen ani vznik nových souvisejících termínů, především však může dojít k rozvoji vnitřního obsahu a souvislostí mezi jednotlivými druhy operací. Vlivem rozdílného historického vývoje v zemích západní Evropy a USA a v zemích střední a východní Evropy existuje rozdíl v chápání vojenské operace. Přes určitou protikladnost, lze však očekávat sblížení ve směru k "západnímu" chápání operace.

Větší rozdíly jsou ve vymezení a chápání termínu operační umění. Zatímco operační umění v zemích bývalé Varšavské smlouvy bylo jednotou teorie a praxe vojenských operací, v zemích NATO se tento termín příliš nepoužíval. Dochází však k jeho určité renesanci, ale je jím rozuměna především schopnost a dovednost (umění) používat teorii, která má různý název (operační strategie, operační doktrína apod.) v praxi plánování a vedení vojenských operací.

Literatura:

- [1] Petráčková, V., Kraus, J. a kolektiv autorů: Akademický slovník cizích slov. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, s. 544.
- [2] Klíma, L.: Slovník cizích slov. 3. vyd. upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1985, s. 489.
- [3] Vojenský terminologický slovník. Vševojsk -52-1. 1. vyd. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1966, s. 148.
- [4] Vševojsková operační a taktická terminologie. NN 01 0101. 1. díl. Vojenská věda, operační umění a všeobecná taktika. Názvoslovná norma. 1. vyd. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1983, s. 50.
- [5] Svoboda, O.: Stručný slovník vojenství. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 181.
- [6] Výkladový slovník pojmů a definic NATO, AAP-6 (V). 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany, 1998, s. 169.
- [7] Základní termíny používané v pozemním vojsku bundeswehru. Přeložil Němec, P. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 2000, s. 146.
- [8] Doktrína Armády České republiky. 1. vyd. Praha: Generální štáb AČR. 2001, s. 21.
- [6] viz. Svoboda, O.: s. 41.
- [9] Němec, P.: Operace, některé poznatky k vývoji a chápání tohoto termínu. Sborník vojenské akademie, řada A, rok 1999, číslo 2.
- [10] viz. Svoboda, O.: s. 35.
- [11] viz. Základní termíny používané v pozemním vojsku bundeswehru. s. 164.
- [12] viz. Vojenský terminologický slovník. s. 151.
- [13] Sovetskaja vojennaja encyklopedija. 6. tom. Moskva: Voenizdat, 1987, s. 53.
- [14] viz. Vševojsková operační a taktická terminologie. s. 120.
- [15] Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, svazek 6. 1. vyd. Praha: 1999 s. 252
- [16] viz. Akademický slovník cizích slov. s. 618.
- [17] viz. Svoboda, O.: s. 211
- [18] Nastoupil, R.: Malá encyklopedie vojenské strategie. 1. vyd. Praha: MO ČR - AVIS, 2000, s. 71.
- [19] Spojenecká společná operační doktrína. Neoficiální překlad. Praha: GŠ AČR. 1999.
- [20] Military doctrine, landmacht Royal Netherlands Army. 1996.
- [21] viz. Sovetskaja vojennaja encyklopedija s. 57.
- [22] viz. Doktrína Armády České republiky. s. 22
- [23] Dějiny druhé světové války 1939 – 1945 svazek II. Přeložil Myška, L., 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1978, s. 163 – 174.

Ostatní literatura:

- * Clausewitz, von C.: O válce. Přeložil Sekal Z., 2. vyd. Praha: Bonus A s. r. o., 1996, 756 s.
- * Chaliand, G. - Blin, A.: Dictionnaire de stratégie militaire. Librairie Académique Perrin, 1998, 792 s.
- * Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, díl 8. 1. vyd. Praha: DIDEROT, 1999, 493 s.